

Küzdelem a faji megkülönböztetés ellen

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának az Egyenlőségről szóló címéhez tartozó 21. cikke értelmében tilos a faji, illetve az etnikai származás alapján történő megkülönböztetés.

Előzmények

A faji egyenlőségről szóló, 2000-ben elfogadott 2000/43/EK irányelv fontos változásokat vezetett be a faji megkülönböztetés elleni küzdelem mikéntjé tekintetében az Európai Unióban. Az irányelv elfogadását megelőzően csupán néhány uniós tagállam rendelkezett a faji megkülönböztetés tilalmát szolgáló részletesen kidolgozott jogszabályokkal és mechanizmusokkal, a túlnyomó többségnek jelentős javításokat kellett végrehajtania ahhoz, hogy megfeleljen az irányelvben foglaltaknak.

Legfontosabb kérdések

Miért fontos a faji megkülönböztetés elleni küzdelem?

A munkáltatók vagy a szolgáltatást nyújtók előítéletei adott esetben ellehetetlenítik egyesek részvételét a társadalmi életben, például azt, hogy munkához jussanak vagy lakhelyet béreljenek. Ha az előítélet faji alapú, annak teljes etnikai kisebbségek kirekesztése lehet a következménye, jelentős visszahatásokkal. A többségi népességhez képest az etnikai kisebbségek tagjai körében általában magasabb a munkanélküliség kockázata, csak bizonyos szakmákban tudnak elhelyezkedni, mint például az építőipari vagy a mezőgazdasági ágazat, alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek és lakhatási körülményeik is szegényesebbek.

Faji vagy etnikai alapú megkülönböztetés valósul meg, ha:

- egy személlyel szemben kedvezőtlenül járnak el (például nem veszik fel egy adott munkahelyre);
- ahhoz képest, ahogyan másokkal szemben hasonló helyzetben eljárnak, eljártak vagy eljárának;
- és ez az adott személy faji vagy etnikai származására vezethető vissza.

Mit tesz az irányelv?

A faji egyenlőségről szóló irányelv rendelkezései kiterjednek az alábbiakra:

- védelem a faji megkülönböztetéssel szemben a foglalkoztatás területén, a jóléti rendszer igénybevétele, az áruvásárlás és a szolgáltatások igénybevétele során;
- lehetőség a megkülönböztetés áldozatainak arra, hogy panaszt tegyenek;
- lehetőség olyan szervezeteknek, mint nem kormányzati szervezetek és szakszervezetek arra, hogy a megkülönböztetés áldozatainak segítséget nyújtsanak az ügy bíróság elé vitelében;
- annak biztosítása, hogy a jogsértőket és a megkülönböztetést alkalmazókat megfelelő szankciókkal sújtsák;
- a kormányok kötelezése arra, hogy létrehozzanak egy, az egyenlő bánásmód előmozdítását szolgáló esélyegyenlőségi szervet;
- lehetőség a kormányoknak arra, hogy módot adjanak a rosszabb gazdasági helyzetben lévő kisebbségeknek helyzetük javítására;
- annak biztosítása, hogy az emberek tisztában legyenek a jogaikkal;
- a munkáltatók és szakszervezetek ösztönzése a megkülönböztetés elleni küzdelemben való együttműködésre.

Milyen hatással volt az irányelv a tagállamok nemzeti jogára?

Az EU minden tagállamának változtatnia kellett jogszabályain, hogy megfeleljen az irányelvben foglalt követelményeknek. Az Európai Bizottságnak azonban néhány kormányral megbeszéléseket kellett folytatnia, mivel úgy vélte, hogy azok nem hajtottak végre minden szükséges jogszabályi változtatást.

A követelménynek megfelelően szinte minden uniós tagállam létrehozott esélyegyenlőségi szervet. Több tagállam a követelményeken túlmenően egyéb hatáskörökkel is felruházta az esélyegyenlőségi szervet, úgymint:

- az áldozatok panaszainak kivizsgálása és határozathozatal, pl. Ausztriában, Dániában, Hollandiában és Magyarországon;
- vizsgálat indítása, amennyiben vélhetően megkülönböztetésre került sor, pl. Franciaországban és Svédországban;
- saját kezdeményezésre az ügyek bíróság elé terjesztése, pl. Belgiumban, Írországon és Magyarországon.

A megkülönböztetés szankcionálása mellett a tagállamok az egyenlő bánásmód előmozdítása terén is kezdeményező hozzáállásról tettek tanúbizonyságot. Belgiumban, az Egyesült Királyságban, Finnországban, Magyarországon és Svédországban a megkülönböztetésre lehetőséget adó szakpolitikák ellenőrzése és módosítása jogi kötelezettség csakúgy, mint az egyenlő bánásmód előmozdítása az új politikák kialakítása során. Néhány tagállam olyan projekteket indított, amelyek egyidejűleg javítják az oktatáshoz, a jobb lakhatási körülményekhez és a szakképzéshez való hozzáférést.

Változtatott-e az irányelv a tényleges helyzeten?

Lehetetlen átfogó képet adni a faji megkülönböztetés elleni küzdelem terén elért eredményekről. Habár a kormányok gyűjtenek általános jellegű információkat a népességről, azt többnyire nem vizsgálják, hogy konkrétan a kisebbségek hogyan teljesítenek ezekben a felmérésekben, más szóval, nem gyűjtenek **statisztikai adatokat etnikai származás szerinti bontásban**. Ezért lehetetlen azt megállapítani, hogy az olyan területeken, mint a foglalkoztatás, a lakhatás vagy az oktatás javult-e a helyzetük.

Az EU egyes tagállamaiban, mint például Franciaországban, Németországban és Portugáliában jogellenes statisztikai adatokat gyűjteni a faji vagy etnikai kisebbségekről. Ez részben annak köszönhető, hogy a kormányok a magánéletbe való beavatkozásnak tartják annak megállapítását, hogy egy adott személy valamely kisebbséghez tartozik-e. A kutatások azonban azt mutatják, hogy a kisebbségi csoportok tagjai a népszámlálás alkalmával többnyire hajlandók információkat nyújtani etnikai hovatartozásukról, ha az névtelenül történik és célja a megkülönböztetés elleni küzdelem.

Ugyancsak nehezen állapítható meg az is, hogy milyen gyakran kerül sor megkülönböztetésre. Nem minden uniós tagállam vezet statisztikákat arról, hogy hány panaszt tesznek kifejezetten faji megkülönböztetés miatt. Az ilyen adatok birtokában lévő tagállamok közül némelyekben ez rendkívül nagy arányban, míg másokban meglehetősen elenyésző mértékben fordul elő. Ez a jogszabályok eltérő mélységű ismeretéből is adódhat.

A jövő útja

➤ **A statisztikai adatok hiánya miatt** a kormányoknak nincs rálátása arra, hogy a kisebbségek milyen problémákkal szembesülnek, ezek hogyan oldhatók meg és történnek-e kedvező változások.

Az EU tagállamainak fontolóra kell venniük azt a lehetőséget, hogy a magánélet védelmével és az adatvédelemmel kapcsolatos jogszabályok tiszteletben tartása mellett az etnikai származás szerinti bontásban statisztikai adatokat gyűjtsenek.

➤ **Keves panasztétel** A kutatások szerint az áldozatok sok tagállamban az őket érő megkülönböztetés ellenére nem tesznek panaszt. Úgy tűnik, hogy a faji vagy etnikai kisebbségek tagjainak többsége előtt nem ismeretes az a joguk, hogy nem alkalmazhatnak velük szemben megkülönböztetést. Ezenfelül a megkülönböztetést elszenvedők túlnyomó többsége nem tesz panaszt, mert nem tudják hova forduljanak panaszukkal, nem hallottak azokról a szervezetekről, amelyek segítségükre lehetnének, és nem hiszik, hogy bármi is megváltozna, ha panasszal élnének.

Az esélyegyenlőségi szervek részére megfelelő erőforrásokat kell biztosítani, hogy segítséget nyújthassanak a jogszabályok és a panasztétel módjának ismertebbé tételében.

➤ A faji megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben a **kártérítés mértékében** az Európai Unió tagállamai között jelentős különbségek vannak. Úgy tűnik, hogy ezek a különbségek nem magyarázhatók pusztán a megélhetési költségek tekintetében a különböző országokban meglévő eltérésekkel. Ezenkívül előfordulhat, hogy a kártérítések mértéke nem elég magas a megkülönböztetést alkalmazók elrettentéséhez vagy a sértettnek okozott kár megtérítéséhez.

Az EU tagállamai megvizsgálhatnák a faji megkülönböztetésért járó kártérítések mértékét annak érdekében, hogy azok elérjék a megfelelő szintet.

➤ **Az ügyek bírósági rendezése** költséges és időigényes lehet. Noha az irányelv lehetővé teszi a szervezetek, például a nem kormányzati szervezetek vagy szakszervezetek számára, hogy segítséget nyújtsanak az áldozatoknak az ügy bíróság elé vitelében, néhány tagállamban korlátozó jellegűek azok a szabályok, amelyek meghatározzák a bírósági eljárásban segítségnyújtásra jogosult szervezetek körét. Az ilyen szervezetek rendelkezésére álló közfinanszírozás szintén korlátot szab azon ügyek számának, amelyekben segítséget nyújthatnak.

A tagállamok a korlátozó szabályok enyhítésével és több támogatás biztosításával megkönnyíthetik a szervezetek számára az áldozatok segítségét. Az esélyegyenlőségi szerveket is felhatalmazhatnák arra, hogy a bírósági eljárás alternatívájaként elbírálják a panaszokat és kártérítést ítéljenek meg.

➤ **A kisebbségek hátrányos helyzete több egymással összefüggő problémára vezethető vissza, amelyek pusztán bírósági eljárással nem oldhatók meg.** A kisebbségi csoportokhoz tartozó emberek gazdasági helyzetükből adódóan gyakran szegényes körülmények között élnek. Sokszor nincs megfelelő kapcsolatuk a munkaerőpiaccal vagy a közszolgáltatásokkal, például az egészségügyi szolgáltatásokkal vagy az oktatással. Ezek a különféle tényezők együttesen teremtenek egy olyan helyzetet, ahol az abban élők nehezen tudnak javítani körülményeiken. Ezeket a kérdéseket nem lehet csak bírósági eljárással és kártérítés megítélésével megoldani.

Az EU tagállamainak olyan intézkedések végrehajtására kell törekedniük, amelyek révén egyszerre kezelhetők a hátrányos helyzetű kisebbségek lakhatási, oktatási és egészségügyi szükségletei.

További információk:

A FRA két jelentést tett közzé a faji egyenlőségről szóló irányelvről kapcsolatosan:

– *The Racial Equality Directive: application and challenges* (A faji egyenlőségről szóló irányelv: alkalmazás és kihívások) (2012. január)

– *The impact of the Racial Equality Directive: Views of trade unions and employers in the European Union* (A faji egyenlőségről szóló irányelv hatása: Az Európai Unióban működő szakszervezetek és munkáltatók véleménye) (2010. október)

Mindkét jelentés elérhető az FRA honlapján:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm